

103267

Vår norske historieløyse

«Den andre siden» av Christian Christensen (Cappelen)

SAMFUNNSLIV 15. mars 1989

v/ Svein Blindheim

Historieløysa hos nordmenn flest er skremmande og slett ikkje berre hos dei yngre, slik det ofte blir hevda. Sjølv hos dei lærdaste på min eigen alder får du ofte «Goddag, mann! Økseskaft»-svar når du til dømes seier at etter 10. juni 1940 var det ikkje krig meir mellom Noreg og Tyskland av di Noreg kapitulerte vilkårslaust. «Fred», fekk eg nyleg til svar. «Det var då ikkje slutta fred mellom dei to.» Kortslutning med andre ord. Eller du finn at folk som opplevde 9. april og felttoget i Noreg blir rasande når du, som sant er, minner dei om at det ikkje fall ein einaste mann på Midtskogen, eller at forteljingane om bussjåferane på Sollihøgda som tok med seg to hundre tyskarar i døden, er dikt og propaganda — og at det finst mykje av same slaget om du går krigen i Noreg nærmare etter i saumane.

Spørsmålet kapitulasjon eller ikkje — kapitulasjon er implisitt, sentralt i boka til CC av di svaret på spørsmålet er avgjerande for om landssvikoppgjeret var lovleg eller ikkje. Sjølv sagt kapitulerte Noreg; det er også eit kjernepunkt hos dei mange CC har intervjuet. Men i rettsoppgjeret etter krigen doserte dommarjuristane dei tusen på tusen tiltalte om at «De må ha forstått at Noreg framleis var i krig». Derimot gav dei aldri

oppskrift på korleis ei slik umoglegskap kan gjerast mogleg.

Den hardaste dommen dei fekk var sjølv landssvikstemplet, at dei var svikarar, menneske utan heider, budd til å forråde landet sitt — som dei altså gjorde i auge til folk flest sidan dei blei tiltalt og dømde. Då er ringen slutta.

No har altså CC skrive ei bok om kva motiv dei hadde for å velje den vegen dei valde, kva slags tankar og vurderingar som låg bak avgjerda deira. Og takk skal CC ha for det, om eg elles skulle ha ønskt at boka hadde gått inn på kjernespsmåla i langt større breidd, med større spreiding i motivmønstra, i miljø og bakgrunn, i kjønn og alder, i klassetilhøring m.m.

Ei anna hovudinnvending er at dei intervjuet er anonyme. Eg skjønar anonymiteten, for eg veit at dei får slengt i fjeset at dei er etisk og moralsk mindreverdige, jødehatarar, fascistar o.l., i tillegg til at dei er landssvikarar. Dommen er sogar arveleg, noe som truleg er grunnen til at mange har forandra namn, eller at borna deira har tatt nytt namn. Som ein av dei på «den andre sida» ser det, «forbindes vi i dag i en temmelig uvitende opinion med jødedepotasjon, konsentrasjonsleirer og angiveri».

Det er blink. Eg var nyleg på eit møte under tittelen «Oppgjør med krigen». I staden for å snakke om

norsk ikkje-nøytralitet før 9. april — som førte til overfallet og okkupasjonen, om krigen i Noreg i 1940, om kapitulasjonen i juni og okkupasjonstida, og om rettsoppgjeret etter krigen, var det mange som heller ville snakke om Afghanistan og Sør-Afrika, om jødeforfølgning osv — mens andre helst snakka om seg sjølv og eigen innsats i motstandsstrøma.

Lesarar som trur dei finn svaret i CCs bok på kvifor lyt vente til meir djuptgåande litteratur ligg føre. Sosiologisk og psykologisk grundigare bøker om både sigerherre- taparsidene lyt til, før vi kan få svar på alle dei relevante spørsmåla som gir eit tilnærma endeleg svar. Det heiter «fortel meg kven du omgås, so skal eg fortelje deg kven du er». Men ein so firkanta regel gjeld ikkje i vårt tilfelle, for krigs- og okkupasjonstida sette mye djupare spor, ho kløyvde familiar og vener m.m. på same måten som Dreyfus-saka gjorde det i Frankrike — og i Noreg med, femti år tidlegare. Eksempel: Ein bror blei kjend sosialdemokratisk polititar og statsråd i etterkrigs-Noreg, broren hans fall som frivillig under Hitlers fane. Eg kunne nemne mange liknande eksempel på slik kløyving av familiar og gamle venskapsband.

Slump? Kanskje. Som til dømes når «gamle» NS-folk hamna i England av di dei var om bord på skip, marinefartøy, kvalflåten,

eller på annan måte enda opp i England, og ikkje kunne unngå å hamne på «rett side».

Eller var det høgre etikk når «Gulosten» hamna på «rett side»? Eg har nyleg lese «Spor i vår nære historie» av Arne Stornes. Der kan vi lese om kong Haakons «venn» «Gulosten», som altså var på «rett side». Men dersom han var meir moralsk, og sto etisk høgre, enn Henry Rinnan, som ikkje var NS, skal eg ete opp den gamle uniforma mi. Poenget er sjølv sagt at vi i halvthundre år berre har hengt ut den eine sida — i tillegg til at vi, oftest på meir enn sviktande grunnlag, har stempla dei som landssvikarar. Var du derimot på «rett side», gjekk kva som helst. For der bestemte dei som «vann» krigen. Utan omsyn!

Vi treng ikkje gå djupare inn i problemstillinga enn til CCs bok DEN ANDRE SIDEN for å undrast på om ikkje landssvikstemplet er djupt urettferdig. Dei på «den andre sida» var visst like patriotiske, kanskje meir, enn den store hopen på «rett side». Det kosta, som kjent, lite for den store majoriteten å vere på «rett side». Så eg held fast ved, med Johan Scharffenberg, at forfølginga av «den andre sida» hadde til hovudmål å leie åtgaumen bort frå spørsmålet om skuld for norsk ikkje-nøytralitet før 9. april, og for styresmaktene sin svikt då krigen kom.